Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

17. mai 2017 *

Eelotsusetaotlus — Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevad kaubandusagendid — Direktiiv 86/653/EMÜ — Kaubandusagendi vahendustasu — Artikkel 11 — Kolmanda isiku ja esindatava vahel sõlmitud lepingu osaline täitmata jäämine — Mõju vahendustasu saamise õigusele — Mõiste „asjaolu, milles saab süüdistada esindatavat

Kohtuasjas C-48/16,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Okresný súd Dunajská Streda (Dunajská Streda piirkondlik kohus, Slovakkia) 23. novembri 2015. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 27. jaanuaril 2016, menetluses

ERGO Poisťovňa a.s.

versus

Alžbeta Barlíková,

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: koja president T. von Danwitz, kohtunikud E. Juhász, C. Vajda, K. Jürimäe (ettekandja) ja C. Lycourgos,

kohtujurist: M. Szpunar,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

— Slovaki valitsus, esindaja: B. Ricziová,

— Saksamaa valitsus, esindajad: T. Henze ja M. Hellmann,

— Euroopa Komisjon, esindajad: K.-P. Wojcik, A. Tokár ja L. Malferrari,

olles 12. jaanuari 2017. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: slovaki.

otsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb nõukogu 18. detsembri 1986. aasta direktiivi 86/653/EMÜ füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate kaubandusagentide tegevust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT 1986, L 382, lk 17; ELT eriväljaanne 06/01, lk 177) artikli 11 tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud äriühingu ERGO Poisťovňa a.s. (edaspidi „ERGO“) ja Alžbeta Barlíková vahelises kohtuvaidluses ERGO nõude üle A. Barlíková vastu 11 421,42 euro suuruse summa ulatuses vahendustasu tagastamiseks.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

3 Direktiivi 86/653 teises ja kolmandas põhjenduses on sedastatud:

„kaubandusliku esindamisega seotud siseriiklike õigusaktide erinevused mõjutavad märkimisväärselt konkurentsitingimusi ja kõnealuse tegevuse jätkamist [Euroopa Liidus] ning neil on kahjustav mõju kaubandusagentide kaitsele nende esindatavate suhtes ja äritehingute turvalisusele; lisaks sellele takistavad need erinevused oluliselt kaubandusliku esindamise lepingute sõlmimist ja toimimist, kui esindatav ja kaubandusagent on registreeritud eri liikmesriikides;

liikmesriikide kaubavahetus peaks toimuma ühtse turu tingimustega sarnastel tingimustel ja seetõttu on vaja liikmesriikide õigussüsteeme ühtlustada ühisturu nõuetekohaseks toimimiseks vajalikus ulatuses; selles osas seaduste konfliktiga seotud reeglid ei kõrvalda kaubandusliku esindamise osas eespool nimetatud vastuolusid ega kõrvalda neid isegi siis, kui need ühtlustataks, ning seetõttu on kavandatav ühtlustamine nendest reeglitest hoolimata vajalik.“

4 Direktiivi artikli 1 lõikes 2 on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis on „kaubandusagent“ füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsev vahendaja, kellel on püsiv volitus pidada läbirääkimisi kaupade müügi või ostu üle teise isiku nimel, edaspidi [„esindatav“], või pidada läbirääkimisi niisuguste tehingute üle või neid sõlmida selle [esindatava] nimel.“

5 Direktiivi artikli 3 lõikes 1 on ette nähtud:

„Oma ülesandeid täites peab kaubandusagent hoolitsema esindatava huvide eest ning tegutsema kohusetundlikult ja heauskselt.“

6 Direktiivi artikli 4 lõike 1 kohaselt:

„Suhetes kaubandusagendiga peab esindatav tegutsema kohusetundlikult ja heauskselt.“

7 Direktiivi 86/653 III peatükk „Töötasu“ sisaldab eelkõige norme, mida kohaldatakse juhul, kui kaubandusagendile makstakse vahendustasu. Direktiivi artikli 6 lõike 2 järgi loetakse selle direktiivi kohaselt vahendustasuks „[t]öötasu osa, mis muutub äritehingute arvu või väärtuse kohaselt“.

8 Direktiivi artikli 7 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Kaubandusagendil on õigus saada vahendustasu äritehingutelt, mis on sõlmitud agendilepingus sätestatud ajavahemiku jooksul:

a) kui tehing on sõlmitud tema tegevuse tulemusena;

või

b) kui tehing on sõlmitud kolmanda isikuga, kelle ta on eelnevalt saanud oma kliendiks samalaadsete tehingute jaoks.“

9 Direktiivi artikli 10 lõikes 1 on ette nähtud:

„Vahendustasu saamise õigus tekib niipea ja ulatuses, kui üks järgmistest asjaoludest on toimunud:

a) esindatav on tehingu sooritanud; või

b) esindatav oleks pidanud kolmanda isikuga sõlmitud lepingu kohaselt tehingu sooritama; või

c) kolmas isik on tehingu sooritanud.“

10 Direktiivi 86/653 artiklis 11 on sätestatud:

„1. Õigus saada vahendustasu võib lõppeda ainult siis ja ulatuses, kui

— on kindlaks tehtud, et kolmanda isiku ja esindatava vahelist lepingut ei hakata täitma

ja

— see tuleneb asjaolust, milles ei saa süüdistada esindatavat.

2. Kõik vahendustasud, mida kaubandusagent on juba saanud, tuleb tagasi maksta, kui selle saamise õigus on lõppenud.

3. Kokkulepped, millega kaubandusagendi kahjuks kaldutakse kõrvale lõikes 1 sätestatust, ei ole lubatud.“

Slovaki õigus

Äriseadustik

11 Äriseadustiku (Obchodný zákonník) §-s 642, mis puudutab vahenduslepingut, on sätestatud:

„Vahenduslepinguga kohustub vahendaja viima läbi tegevust, mille eesmärk on anda huvitatud isikule võimalus sõlmida konkreetne leping kolmanda isikuga, ja huvitatud isik kohustub maksma vahendajale tasu (vahendustasu).“

12 Direktiiv 86/653 võeti Slovaki õiguskorda üle äriseadustiku §-ga 652 ja sellele järgnevate paragrahvidega. Selle seadustiku § 652 lõikes 1 on ette nähtud:

„Kaubandusagendilepinguga kohustub kaubandusagent kutsealal tegutsejana tegema esindatava nimel toimingud, mille eesmärk on teatavat liiki lepingute sõlmimine (edaspidi „tehingud“), või pidama esindatava nimel läbirääkimisi nende tehingute üle ja tegema need tehingud ning esindatav kohustub maksma kaubandusagendile vahendustasu.“

13 Sama seadustiku § 660 lõigete 1 ja 2 kohaselt:

„1. Õigus vahendustasule tekib, kui […]:

a) esindatav on täitnud tehingust tulenevad kohustused või

b) esindatav oleks pidanud täitma tehingust tulenevad kohustused […] või

c) kolmas isik on täitnud tehingust tulenevad kohustused.

2. Õigus vahendustasule tekib hiljemalt siis, kui kolmas isik on täitnud oma osa kohustusest või oleks pidanud selle täitma, kui esindatav oli täitnud oma osa. Kui kolmas isik peab täitma oma kohustuse alles rohkem kui kuus kuud pärast lepingu sõlmimist, tekib kaubandusagendil õigus saada vahendustasu pärast lepingu sõlmimist.“

14 Äriseadustiku § 662 lõigetes 1 ja 3 on sätestatud:

„1. Õigus saada vahendustasu lõpeb, kui on kindlaks tehtud, et esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingut ei täideta ning see toimub esindatavast sõltumatu asjaolu tõttu, kui lepingus ei ole sätestatud teisiti.

[…]

3. Lõikes 1 ette nähtud vahendustasu saamise õiguse lõppemine võib kaubandusagendi kasuks olla poolte vahel teisiti kokku lepitud.“

Tsiviilseadustik

15 Tsiviilseadustiku (Občiansky zákonník) § 801 lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Kindlustus lõpeb siis, kui kindlustusmakset esimese kindlustusperioodi eest või ainsat kindlustusmakset ei tasutud kolme kuu jooksul alates maksetähtpäevast.

2. Kindlustus lõpeb ka siis, kui kindlustusmakset järgmise kindlustusperioodi eest ei tasutud ühe kuu jooksul alates päevast, mil kindlustusandja maksenõue on teatavaks tehtud, kui kindlustusmakset ei tasutud enne sellest nõudest teatamist. […]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

16 Kindlustussektoris tegutsev äriühing ERGO ja A. Barlíková sõlmisid 13. märtsil 2012 lepingu, millele nad andsid pealkirja „Seotud finantsvahendajaga sõlmitud vahendusleping“ (edaspidi „vaidlusalune leping“). Lepingus viidati äriseadustiku §-le 642.

17 Lepingu kohaselt pidi A. Barlíková tegelema „kindlustusvahendusega“ ERGO heaks. See tegevus seisnes eelkõige klientide leidmises ja neile ettepanekute tegemises nimetatud äriühinguga kindlustuslepingute sõlmimiseks. A. Barlíková oli samuti volitatud sõlmima kindlustuslepinguid ERGO nimel ja arvel.

18 A. Barlíková sai iga kindlustuslepingu sõlmimise eest vahendustasu teatava protsendina igakuisest või iga-aastasest kindlustusmaksest. Tal oli õigus saada vahendustasu ettemaksuna juba kliendiga lepingu sõlmimisel. Siiski tekkis vahendustasu saamise õigus lõplikult alles siis, kui kindlustuslepingut ei öeldud üles enne kolme või viie aasta möödumist.

19 Ka oli vaidlusaluses lepingus ette nähtud, et kui klient ei tasunud kindlustusmakset kindlustuslepingu täitmise esimestel kuudel, lõppes õigus saada vahendustasu, ja kui klient lõpetas kindlustusmakse tasumise pärast kolme kuu möödumist lepingu täitmise algusest, vähendati vahendustasu proportsionaalselt.

20 A. Barlíková leidis ERGO-le palju kliente. Vastavalt vaidlusalusele lepingule maksti talle klientidega kindlustuslepingute sõlmimisel ettemaksena kokku lepitud vahendustasu. Mõned kliendid lõpetasid kolm kuni kuus kuud pärast kindlustuslepingu sõlmimist lepingus kokkulepitud kindlustusmaksete tasumise ega tasunud neid ka ERGO saadetud maksenõude peale. Tsiviilseadustiku § 801 järgi lõppesid lepingud seaduse alusel. Mõned kliendid teatasid ERGO-le, et olid lõpetanud kindlustusmaksete tasumise, kuna olid kaotanud selle äriühingu suhtes usalduse, mis neil varem oli, sest viimane oli kohelnud neid sobimatult.

21 Pärast asjaomaste kindlustuslepingute lõppemist nõudis ERGO vaidlusalusele lepingule tuginedes A. Barlíkovált, et viimane maksaks tagasi nende kindlustuslepingute alusel ettemaksena saadud vahendustasu kogusummas 11 421,42 eurot. Kuna A. Barlíková seda summat ei maksnud, pöördus ERGO Okresný súd Dunajská Streda (Dunajská Streda piirkondlik kohus) poole selle summa maksmisele kohustamise nõudes.

22 Nimetatud kohtus väitis A. Barlíková, et nende kindlustuslepingute lõppemises oli süüdi ERGO. Nimelt nähtub mitme kliendi kirjast sellele äriühingule, et neid ei koheldud korrektselt, eelkõige paluti neil vastata mitmesugustele küsimustele ka pärast kindlustuslepingu sõlmimist ja saadeti meeldetuletusi, kuigi kindlustusmakse oli juba tasutud.

23 Nendel asjaoludel soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks teha, kas äriseadustiku §-ga 662, millega võetakse üle direktiivi 86/653 artikkel 11, on vastuolus vaidlusaluse lepingu need sätted, milles on ette nähtud, et kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingus ette nähtud makseid ei tasuta, siis vahendustasu saamise õigus kas lõpeb või väheneb vahendustasu summa proportsionaalselt selle lepingu täitmise ajaga.

24 Seepärast küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus esiteks, kas nimetatud direktiivi artikli 11 lõike 1 esimese taande kohaselt võib arvesse võtta kestvuslepingut iseloomustavaid tunnuseid. Ta märgib siinkohal, et direktiiv ei reguleeri olukorda, kus lepingut on täidetud ainult osaliselt. Teiseks leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et selgitada tuleks mõistet „milles [saab] süüdistada esindatavat“ sama direktiivi artikli 11 lõike 1 teise taande tähenduses. Tema sõnul on see selgitus käesolevas kohtuasjas tsiviilseadustiku § 801 lõikes 2 kindlustuslepingute lõppemise suhtes kohaldatavaid erinorme arvestades oluline. Selle sätte järgi võivad kindlustusvõtjad lepingu lõpetada, jättes kokku lepitud kindlustusmaksed tasumata, kuigi nad võiksid kasutada ka klassikalisi viise lepingu lõpetamiseks, nagu näiteks ülesütlemist või taganemist. Õiguslikust vaatenurgast on lepingu lõppemise aluseks seega kindlustusmaksete tasumata jätmine, mis kujutab endast kindlustusvõtja kohustuste rikkumist. Niisugune kindlustusvõtja tegevusetus võib olla aga tingitud erinevatest põhjustest.

25 Neil asjaoludel otsustas Okresný súd Dunajská Streda (Dunajská Streda piirkondlik kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1.

Kas väljendit „kolmanda isiku ja esindatava vahelist lepingut ei hakata täitma“ direktiivi 86/653 artiklis 11 tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab:

a) lepingu täielikku täitmata jätmist ja seega juhtumit, mil esindatav ega kolmas isik ei täida isegi mitte osaliselt lepingus ette nähtud kohustusi, või

b) ka lepingu osalist täitmata jätmist ja seega näiteks juhtumit, mil ei saavutatud kokkulepitud käivet, või juhtumit, mil lepingut ei täidetud kokkulepitud tähtajani?

2. Kas juhul, kui õige on esimese küsimuse punktis b esitatud tõlgendus, tuleb direktiivi 86/653 artikli 11 lõiget 2 tõlgendada nii, et kaubandusagendilepingu tingimus – mille kohaselt on agent kohustatud tagastama proportsionaalse osa oma vahendustasust, kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingut ei täidetud ettenähtud ulatuses ja konkreetselt selles ulatuses, mis on kindlaks määratud kaubandusagendilepingus – ei kujuta endast kõrvale kaldumist agendi kahjuks?

3. Kas niisugusel juhul, nagu käsitletakse põhikohtuasjas, tuleb selle hindamisel, kas esinevad „asjaolud, milles [saab] süüdistada esindatavat“, direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 teise taande tähenduses, analüüsida:

a) ainult õiguslikke asjaolusid, mis viisid otseselt lepingu lõppemiseni (näiteks kui lepingu lõppemine on tingitud sellest, et kolmas isik jättis oma lepingust tulenevad kohustused täitmata),

b) või tuleb ka analüüsida, kas niisugused õiguslikud asjaolud olid selle tagajärg, kuidas käitus esindatav õigussuhetes selle kolmanda isikuga, mis põhjustas selle, et kolmas isik kaotas usalduse esindatava vastu, ja viis seega selleni, et see kolmas isik rikkus esindatavaga sõlmitud lepingust tulenevat kohustust?“

Euroopa Kohtu pädevus

26 Sissejuhatuseks tuleb esiteks märkida, et nagu see nähtub eelotsusetaotlusest, väitis ERGO eelotsusetaotluse esitanud kohtus, et direktiivi 86/653 ei saa põhikohtuasjas kohaldada, sest vaidlusalune leping ei ole vastavalt selle pealkirjale ja viitele äriseadustiku §-le 642 kaubandusagendileping, vaid vahendusleping.

27 Selles osas piisab, kui nentida, et eelotsusetaotlusest nähtuvalt on eelotsusetaotluse esitanud kohus pidanud vaidlusalust lepingut kaubandusagendilepinguks ja mitte vahenduslepinguks. Käesolevas kohtuasjas tuleb seega lähtuda sellest eeldusest.

28 Teiseks tuleb märkida, et on tõsi, et see leping ei kuulu direktiivi 86/653 kohaldamisalasse, sest direktiivi kohaldatakse vastavalt artikli 1 lõikes 2 toodud mõiste „kaubandusagent“ määratlusele ainult selliste kaubandusagentide suhtes, kellel on püsiv volitus pidada läbirääkimisi kaupade müügi või ostu üle või pidada läbirääkimisi niisuguste tehingute üle ja neid sõlmida. Kaubandusagent, kelle tegevus seisneb nagu põhikohtuasjas kindlustusteenuste üle läbirääkimiste pidamises ja vastavate tehingute sõlmimises, ei ole järelikult hõlmatud artikli 1 lõikes 2 toodud määratlusega.

29 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb siiski, et kui siseriiklikus õiguses järgitakse puhtalt siseriiklike olukordade reguleerimisel liidu õiguses sätestatut, et vältida näiteks oma kodanike diskrimineerimist või võimalikke konkurentsimoonutusi või et tagada sarnastes olukordades ühetaolise menetluse kohaldamine, siis on olemas selge huvi selle vastu, et lahknevate tõlgenduste vältimiseks tulevikus

tõlgendataks liidu õiguse sätteid ja mõisteid ühetaoliselt, olenemata sellest, millistel asjaoludel neid kohaldatakse (kohtuotsus, 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, punkt 17 ja seal viidatud kohtupraktika).

30 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis, et ta on teadlik asjaolust, et tema menetluses olev kohtuvaidlus jääb väljapoole liidu õiguse kohaldamisala. Euroopa Kohtu 16. märtsi 2006. aasta kohtuotsusele Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176) viidates märkis ta aga, et direktiivi 86/653 norme tuleb kohaldada käesolevas kohtuasjas, mis puudutab kindlustusteenustega seotud kaubandusagendilepingut.

31 Nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 12, võeti direktiiv 86/653 Slovaki õiguskorda üle äriseadustiku §-ga 652 ja sellele järgnevate paragrahvidega. Nagu märkis Slovaki valitsus, ei piirdu need normid kaupade müügi või ostuga, vaid hõlmavad ka teenuste osutamise lepinguid. Eeltoodust nähtub, et direktiivi sätete sellisel viisil siseriiklikusse õigusesse ülevõtmisega soovis Slovaki seadusandja kohelda samamoodi nii kaupadega kui teenuste osutamisega seotud agendilepinguid.

32 Seega tuleb nentida, et Euroopa Kohus on pädev arutama käesolevat eelotsusetaotlust.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

33 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et selles ei peeta silmas mitte üksnes esindatava ja kolmanda isiku vahelise lepingu täielikku täitmata jäämist, vaid ka lepingu osalist täitmata jäämist, mis võib seisneda näiteks lepingus ette nähtud tehingute tegemata jätmises kokkulepitud mahus või selles, et lepingut ei täideta kokkulepitud tähtajani.

34 Enamikus keeleversioonides on nimetatud direktiivi artikli 11 lõike 1 esimeses taandes ette nähtud, et õigus saada vahendustasu võib lõppeda ainult „siis ja ulatuses“, kui on kindlaks tehtud, et kolmanda isiku ja esindatava vahelist lepingut ei hakata täitma.

35 Väljendi „ulatuses“ kasutamine näitab, et tuvastamaks, kas vahendustasu saamise õigus on lõppenud, tuleb arvesse võtta seda, millises ulatuses ei ole lepingut täidetud. Seega võib nimetatud väljendi kasutamisest järeldada, et direktiivi artikli 11 lõike 1 esimeses taandes on silmas peetud nii lepingu täielikku kui ka osalist täitmata jäämist.

36 Direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 tšehhi-. läti- ja slovakikeelne versioon ei sisalda aga väljendit, mis võiks tähendada sõna „ulatuses“.

37 Vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikale tuleb liidu õigusnorme tõlgendada ja kohaldada ühetaoliselt, arvestades liidu kõikides keeltes kehtivaid versioone. Kui liidu õigusakti keeleversioonides on erinevusi, tuleb sätte tõlgendamisel lähtuda selle õigusakti üldisest ülesehitusest ja eesmärkidest, mille osa säte on (kohtuotsus, 1.3.2016, Alo ja Osso, C-443/14 ja C-444/14, EU:C:2016:127, punkt 27).

38 Eeltoodust nähtub, et käesoleva kohtuotsuse punktis 36 kirjeldatud erinevust arvesse võttes tuleb direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 esimese taande tõlgendamisel arvestada selle direktiivi üldist ülesehitust ja eesmärke.

39 Mis puudutab esiteks direktiivi 86/653 üldist ülesehitust, siis on direktiivi artikli 7 lõikes 1 ette nähtud, et kaubandusagendil on õigus saada vahendustasu eelkõige juhul, kui tehing on sõlmitud tema tegevuse tulemusena. Direktiivi artikli 10 lõikes 1 on siiski täpsustatud, et vahendustasu saamise õigus tekib

„niipea ja ulatuses“, milles tehing on sooritatud või selle oleks pidanud sooritama. On tõsi, et kuna väljendit „ulatuses“ ei ole kasutatud mitte kõikides selle sätte keeleversioonides, ei ole võimalik selle kasutamisest ka mingeid järeldusi teha.

40 Siiski nähtub direktiivi 86/653 artikli 7 lõikest 1 koostoimes artikli 10 lõikega 1, et isegi kui kaubandusagendil on õigus vahendustasule tehingute eest, mille on esindatav sõlminud agendi muretsetud klientidega, muutub see õigus konkreetseks alles sel hetkel, mil asjaomased tehingud sooritati või oleks pidanud need sooritama. Eeltoodust võib seega järeldada, et vahendustasu saamise õigus tekib järk-järgult lepingu täitmise jooksul, kestvuslepingu puhul sellest tulenevate kohustuste korduva täitmisega ja sellise kindlustuslepingu puhul nagu põhikohtuasjas võrdsete ajavahemike järel toimuva täitmisega. Kui aga vahendustasu saadakse proportsionaalselt sooritatud tehingutega, lõpeb õigus vahendustasule osas, milles neid tehinguid ei ole sooritatud. Direktiivi artikli 11 lõike 1 esimest taanet tuleb seega tõlgendada nii, et selles on silmas peetud ka esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingu osalist täitmist.

41 Mis puudutab teiseks direktiivi 86/653 eesmärki, siis tuleb meenutada, et nähtuvalt selle direktiivi teisest ja kolmandast põhjendusest on direktiivi eesmärk eelkõige kaitsta kaubandusagenti suhetes tema esindatavaga (vt selle kohta kohtuotsus, 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, punkt 23).

42 Siiski nähtub nimetatud direktiivi artikli 3 lõikest 1 ja artikli 4 lõikest 1, et kaubandusagent ja esindatav peavad tegutsema üksteise suhtes kohusetundlikult ja heauskselt. Samuti nähtub direktiivi artikli 10 lõikest 1, et seadusandja soovis seada komisjonitasu saamise tingimuseks lepingu täitmise ja mitte selle sõlmimise.

43 Direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 esimese taande tõlgendamine nii, et selles peetakse silmas üksnes juhtumeid, mil lepingut ei ole täies ulatuses täidetud, läheks vastuollu nii direktiivi nende sätete eesmärgiga, millele on viidatud eelmises punktis, kui ka direktiiviga üldiselt, kui selliste kestvuslepingute puhul, nagu põhikohtuasjas käsitletud kindlustuslepingud, tagatakse agendile kogu vahendustasu alates lepingute täitmise algusest, ilma et arvesse võetakse seda, et need lepingud võivad jääda osaliselt täitmata.

44 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et selles ei peeta silmas mitte üksnes esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingu täielikku täitmata jäämist, vaid ka lepingu osalist täitmata jäämist, mis võib seisneda näiteks lepingus ette nähtud tehingute tegemata jätmises kokkulepitud mahus või selles, et lepingut ei täideta kokkulepitud tähtajani.

Teine küsimus

45 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 86/653 artikli 11 lõikeid 2 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et kaubandusagendilepingu tingimus, mille kohaselt on agent kohustatud tagasi maksma proportsionaalse osa oma vahendustasust, kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud leping jäi osaliselt täitmata, kujutab endast „kõrvale kaldumist kaubandusagendi kahjuks“ selle direktiivi artikli 11 lõike 3 tähenduses.

46 Siinkohal tuleb meenutada, et direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 3 järgi on keelatud kokkulepped, millega kaubandusagendi kahjuks kaldutakse kõrvale artikli 11 lõikes 1 sätestatust.

47 Siiski ei saa asjaolu, et kaubandusagendilepingus on pandud agendile kohustus tagasi maksta proportsionaalne osa oma vahendustasust, kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud leping täidetakse vaid osaliselt, iseenesest pidada „kõrvale kaldumine kaubandusagendi kahjuks“ direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 3 tähenduses. Vastupidi, see kohustus on kooskõlas direktiivi artikli 11 lõigetega 1 ja 2.

48 Nimelt nähtub vastusest esimesele küsimusele, et direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et kaubandusagendi õigus vahendustasule võib lõppeda ka siis, kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud leping täidetakse vaid osaliselt. Ka tuleb direktiivi artikli 11 lõike 2 kohaselt tagasi maksta vahendustasu, mida kaubandusagent on juba saanud, kui selle saamise õigus on lõppenud. Sellest nähtub, et nende sätete järgi võib kohustada agenti tagasi maksma juba saadud vahendustasu, kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingut ei ole täidetud.

49 Küll tuleb esiteks täpsustada, et vahendustasu tagasimaksmise kohustus peab olema rangelt proportsionaalne sellega, millises ulatuses jäi leping täitmata. Kui ette on nähtud kohustus maksta vahendustasu tagasi proportsionaalselt suuremas summas, kui see vastaks lepingu täitmata jäämise ulatusele, on tõepoolest tegemist kõrvale kaldumisega kaubandusagendi kahjuks, mis on direktiivi 86/653 artikli 11 lõikes 3 keelatud. Samas on võimalik kaubandusagendi kasuks kõrvale kalduda selliselt, et nõutakse vahendustasu tagasimaksmist proportsionaalselt väiksemas ulatuses võrreldes lepingu täitmata jäämise ulatusega.

50 Teiseks nähtub direktiivi 86/653 artikli 11 lõikest 3, et lepingus ei ole lubatud kõrvale kalduda selle direktiivi artikli 11 lõikes 1 sätestatud teisest tingimusest, mille kohaselt lõpeb õigus saada vahendustasu ainult juhul, kui lepingu täitmata jäämine ei tulene asjaolust, milles saab süüdistada esindatavat. Lepingutingimus, milles on ette nähtud vahendustasu saamise õiguse lõppemine juhul, kui lepingu täitma jäämine tuleneb asjaolust, milles saab süüdistada esindatavat, oleks järelikult vastuolus artikli 11 lõikega 3.

51 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 86/653 artikli 11 lõikeid 2 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et kaubandusagendilepingu tingimus, mille kohaselt on agent kohustatud tagasi maksma proportsionaalse osa oma vahendustasust, kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud leping jäi osaliselt täitmata, ei kujuta endast „kokkulepet kaubandusagendi kahjuks“ artikli 11 lõike 3 tähenduses, kui see osa, mis tuleb vahendustasust tagasi maksta, on proportsionaalne lepingu täitmata jäämise ulatusega, ja tingimusel et lepingu täitmata jäämine selles osas ei tulene asjaolust, milles saab süüdistada esindatavat.

Kolmas küsimus

52 Kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 teist taanet tuleb tõlgendada nii, et mõiste „asjaolu, milles [saab] süüdistada esindatavat“ puudutab üksnes selliseid õiguslikke asjaolusid, mis tingisid otseselt esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingu katkemise, või peetakse selles mõistes silmas kõiki esindatavast tulenevaid õiguslikke ja faktilisi asjaolusid, mis tingisid selle lepingu täitmata jäämise.

53 Selle kohta tuleb meenutada, et vastavalt eelotsusetaotlusele on ERGO arvates tal põhikohtuasjas õigus saada A. Barlíkovált tagasi viimasele makstud vahendustasu nende kindlustuslepingute puhul, mis jäid täitmata seetõttu, et osad kliendid ei tasunud lepingus kokku lepitud kindlustusmakset. Slovaki õiguse järgi piisab juba ainult sellest asjaolust, et asjaomased lepingud lõppeksid vastavalt tsiviilseadustiku §-le 801 seaduse alusel. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu andmetel põhjendasid kliendid põhikohtuasjas nende maksete tasumata jätmist sellega, et nad olid kaotanud usalduse esindatava vastu, kes oli väidetavalt käitunud nendega ebaprofessionaalselt.

54 Mõistet „asjaolu, milles [saab] süüdistada esindatavat“, ei ole direktiivis 86/653 määratletud. Nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 53, on direktiivi artikli 11 lõike 1 teine taane teatud keeleversioonides ja nimelt eelkõige prantsuse keeles sõnastatud neutraalselt ja seal osutatakse üksnes sellele, et kolmanda isikuga sõlmitud lepingu täitmata jäämine ei ole omistatav esindatavale. Samas on selle direktiivi teistes keeleversioonides ja eelkõige slovaki keeles viidatud esindatava süülisele käitumisele.

55 Vastavalt käesoleva kohtuotsuse punktis 37 viidatud kohtupraktikale tuleb direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 teise taande tõlgendamisel eelkõige arvesse võtta selle direktiivi eesmärki.

56 Käesoleva kohtuotsuse punktides 41 ja 42 on märgitud, et selle direktiivi eesmärk on eelkõige kaitsta kaubandusagenti, ühtlasi viidatakse sellele, et kaubandusagent ja esindatav peavad omavahelises suhtes tegutsema kohusetundlikult ja heauskselt. Tingimus, et lepingu täitmata jäämine ei tohi tuleneda asjaolust, milles saab süüdistada esindatavat, aitab samuti saavutada neid eesmärke, vältides olukorda, milles esindatav vabaneb kohustusest maksta agendile vahendustasu, ehkki lepingu täitmata jätmine on tingitud temast endast.

57 Samas ei ole nende eesmärkidega kooskõlas mõiste „asjaolu, milles [saab] süüdistada esindatavat“ kitsas tõlgendus, milles võetakse arvesse üksnes selliseid õiguslikke asjaolusid, mis tingisid otseselt lepingu katkemise, olenemata nendest faktilistest või õiguslikest asjaoludest, mis sellise sündmuse toimumist selgitavad. Nimelt ei võimalda selline kitsas määratlus hinnata seda, kas lepingu katkemine toimus esindatavast tulenevalt, ega ka seda, kas teda võiks süüdistada lepingu täitmata jäämises. Seega võib esineda olukordi, milles esindatav võib vabaneda vahendustasu maksmisest, ehkki lepingu katkemise tingis tema enda käitumine.

58 Nii on see eelkõige selliste õigusnormide puhul nagu põhikohtuasjas, milles on ette nähtud, et kui kindlustusmakseid ei tasuta, lõpevad asjaomased kindlustuslepingud vastavalt tsiviilseadustiku §-le 801 seaduse alusel. Nimelt on nende õigusnormide järgi lepingu katkemine tingitud lepinguliste kohustuste täitmata jätmisest kolmandate isikute poolt, kes lõpetavad lepingust tulenevate kindlustusmaksete tegemise, ilma et seejuures võetaks arvesse maksmise lõpetamise põhjust.

59 Eeltoodust nähtub, et direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 teises taandes toodud mõiste „asjaolud, milles [saab] süüdistada esindatavat“ ei saa puudutada üksnes selliseid õiguslikke asjaolusid, mis tingisid otseselt lepingu katkemise, vaid see viitab põhjustele, mis sellise katkemiseni viisid ja mida tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul hinnata kõiki asjakohaseid õiguslikke ja faktilisi asjaolusid aluseks võttes, et tuvastada, et lepingu täitmata jäämine ei tulene asjaolust, milles saab süüdistada esindatavat.

60 Järelikult, mis puudutab põhikohtuasjas kujunenud konkreetseid asjaolusid, siis peab eelotsusetaotluse esitanud kohus, selleks et otsustada, kas ERGO saab nõuda vahendustasu tagasimaksmist ja kas A. Barlíková õigus vahendustasu saada võib olla lõppenud, võtma arvesse lisaks sellele, et kindlustusvõtjad rikkusid enda kohustust tasuda kindlustuslepingus kokku lepitud kindlustusmakseid, kõiki käesoleva asja asjaolusid, selgitades nende abil, kas need lepingud jäid täitmata sellest äriühingust sõltumatutel asjaoludel.

61 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb kolmandale küsimusele vastata, et direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 teist taanet tuleb tõlgendada nii, et mõistet „asjaolu, milles [saab] süüdistada esindatavat“ ei puuduta üksnes selliseid õiguslikke asjaolusid, mis tingisid otseselt esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingu katkemise, vaid selles mõistes peetakse silmas kõiki esindatavast tulenevaid õiguslikke ja faktilisi asjaolusid, mis olid selle lepingu täitmata jäämise ajendiks.

Kohtukulud

62 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

1. **Nõukogu 18. detsembri 1986. aasta direktiivi 86/653/EMÜ füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate kaubandusagentide tegevust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta artikli 11 lõike 1 esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et selles ei peeta silmas mitte üksnes esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingu täielikku täitmata jäämist, vaid ka lepingu osalist täitmata jäämist, mis võib seisneda näiteks lepingus ette nähtud tehingute tegemata jätmises kokkulepitud mahus või selles, et lepingut ei täideta kokkulepitud tähtajani.**

2. **Direktiivi 86/653 artikli 11 lõikeid 2 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et kaubandusagendilepingu tingimus, mille kohaselt on agent kohustatud tagasi maksma proportsionaalse osa oma vahendustasust, kui esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud leping jäi osaliselt täitmata, ei kujuta endast „kokkulepet kaubandusagendi kahjuks“ artikli 11 lõike 3 tähenduses, kui see osa, mis tuleb vahendustasust tagasi maksta, on proportsionaalne lepingu täitmata jäämise ulatusega, tingimusel et lepingu täitmata jäämine selles osas ei tulene asjaolust, milles saab süüdistada esindatavat.**

3. **Direktiivi 86/653 artikli 11 lõike 1 teist taanet tuleb tõlgendada nii, et mõistet „asjaolu, milles [saab] süüdistada esindatavat“ ei puuduta üksnes selliseid õiguslikke asjaolusid, mis tingisid otseselt esindatava ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingu katkemise, vaid selles mõistes peetakse silmas kõiki esindatavast tulenevaid õiguslikke ja faktilisi asjaolusid, mis olid selle lepingu täitmata jäämise ajendiks.**

Allkirjad